

СЛУЧАЈЕВИ СОЦИЈАЛНИ, СЛУЧАЈЕВИ ПАРАДОКСА

Даница Вукићевић, *Мајка обрнутих ствари*, Ренде, Београд 2017

„Моје искуство јесте женско искуство, и изабран – женски глас (међу другим унутрашњим гласовима, дечјим, мушким, бесполним, не-родним, или нељудским, биљним, животињским... гласовима предмета).

Када тражите сопствени глас (штимовање, послушкивање преко антена) неки ипак изаберете, тако настају и клише и манир (ако останете при једном, и у једној истој интонацији) и оно што је специфично... непоновљиво, можда.”

(из интервјуа Данице Вукићевић Јелени Милинковић за часопис *Аџон*)

Започнемо ли размишљање о уметничком опусу цитирањем изјаве самог уметника или уметнице, махом чинимо две ствари: ослањање на интервју подразумева или покушај да се сачини анализа која је верна уметничком уверењу, или покушај да се удовољи чаршијској метафизици, која би уметника/уметницу увек желела да, у некој пакосној доследности, *држи за реч*. Речи нису јаке као конопци, колико год да *обавезују*, али тумачима књижевности служе као оруђе за пародију менталног алпинизма. Интервјуи се троше као ефектна разјасница и чаробна раскривалица, у наивној идеји да можда постоје лаки одговори, или бар поуздани путокази до њих.

Цитирати интервју у случају песникиње и прозаисткиње Данице Вукићевић значи повезати њено дело са искуством једне перспективе и једног избора. Избор женског гласа у њеном случају значи *избор искуства*: првенствено избор једне специфичне маргине на којој су и социјални случајеви, и случајеви парадокса – сиромаштво, остарелост, нарушено здравље, дисфункционалне породице, младост заражена несигурношћу и обешћу, егзистенцијална искушења која се дешавају у загушљивим аутобусима, инсценирана како на путовањима од предграђа до предграђа, тако и у тесним кућама, махалама, на тролејбуским станицама, пред болничким шалтерима. Тематски, проза Данице Вукићевић обраћа се оном комплексу идеја, мотива и расположења у постпостмодерном и постистинитом свету који бисмо могли именовати као *пандемско неслагање у њромену*.

Женско стваралаштво жанровском експерименту и пародији конвенција приступа из унапред „освојене” позиције невидљивости, маргиналности, *одјурнутиости*, из позиције која никада не подразумева моћ, али увек рачуна на утицај и (ипак!) омогућава субверзију. Циљ те субверзије јесте да се створи противтежа, алтернатива или изазов канонизованим темама и поступцима, али не и да се маргинализовани свет

гарнира неком новом псеудоидилом. Даница Вукићевић свет виђен можда некад давно у стварносној прози, али само из доминантне, мушке перспективе, свет социјално угрожен и претплаћен на „граматику поремећаја” (Ф. Петриновић), претвара у алармантне метафоре и депримирајућа поређења: светло у аутобусу је као у утроби, „ноћ која само што није постала дан, дан који не може да се расцвета и опстане”; речи су „шумеће таблете”; читати значи „бити у ватри, на светлу, у ваздуху... бити тигар и чути”; пазити туђе дете, нечију кћер тинејџерку, значи не бити средовечни мушкарац већ значи бити „чуваркућа, сува грана чије лишће одавно је опало, тетка без поретка”. Прозу Данице Вукићевић воде иронична и добро увежбана женска самопрезрења: јунакиња приче „Хонорари, послови, хонорари, послови” за себе каже да је „сирота дикенсовска мајка”, али одмах потом додаје и парадокс – „а знам да врцкам и носим црвене сандале”; глас глупе жене („упознали смо глупу жену” једна је од оних почетних реченица кратке приче која стројевим кораком улази у историју књижевности) је „такорећи невидљив, одбијао се о мозак који не може да преузме ту фреквенцију на којој глупост хуји”. Месечево лице је „рошаво насмејано”, „зриковци су урлали, сунце је изливало јару из звона хорне, ноћи су пекле као опекотине”. Сlike из ове прозе пеку и насрћу, а како и не би кад је изнајмљени стан „непоправљиво прљав”, кад палме „излећу као шампањ-пампури из родног тла”, а глас јунакиње „није се пробио из кошулице првог рођења”.

Након шест збирки поезије и две збирке прозе, књига прича *Мајка обрнутих стивари* не појављује се само као некакав резиме онога што се већ догодило и предочило, већ као стратешки замишљен и јасно одређен *увод у дружи живоић*: ако је лирика Данице Вукићевић посредовала „продубљене, некада болне емоције” (Горан Коруновић), и била окренута „свесном тематизовању стварности” (Бојан Васић), но исто тако и „карактеристичном споју емотивне експресије и фрагментарног лирског исказа, налик оном у поезији Силвије Плат” (Бојан Васић), сада Даница Вукићевић пише прозу у форми динамичног, врцавог и луцидног портретисања ружне реалности домишљатим и памтљивим песничким сликама, преносећи френетични ритам, звукове града, збрку у комуникацији, експеримент у језику и о језику. Она бележи страхове и забуне прозног субјекта, покушава да се нагоди са светом који изазива противречне емоције и истовремено буди тескобу и радост, забринутост и безбрижност, али исто тако покушава да се од френетичне и збуњујуће стварности ограда једним прилично интригантним и провокативним ставом лакомисленог нехаја према свакодневном понижавању. Јер, приче каква је „Хонорари, послови, хонорари, послови” припадају хорору преписаном из свакодневице, могле би бити посредоване са експресионистичком горчином и веристичким самосажалењем, али Даница Вукићевић намерно „спушта тон” свом приповедачком алтер егу и „убрзава

ритам” радње до френетичног апсурда, замењујући летаргију пркосом, претварајући закономерни след забуна, подвала и понижења од којих се састоји живот незапосленог хонорарца у апсурдно хистерични и хистеријично апсурдни тобоган транзицијске реалности у ком ћете ипак уочити оне црвене сандале, остатак матрилинеарно преношеног андерсеновско-енсекстоновског поноса, бунта и анархије, добро сачуваних, и њихову горкослатку победу.

Управо ослушкивање и штимовање тог женског гласа о ком је Даница Вукићевић говорила у интервјуу тражи и прави тренутак у ком ће се инспирација из реалног света и већ написане књижевности преточити у песничку инвенцију израза и ситуације. У причи „Карверова беба” Даница Вукићевић понавља искошену перспективу запрепашћеног приповедача из приче „Перје”, објављене у *Кашедрали*, последњој збирци прича Рејмонда Карвера, тој искошености додаје гротеску и аутоиронију, а комбинацију кошмарног сна и породичне идиле коју представља вечера са срећном породицом у Карверовој причи парафраза заправо чини бурлеском и сатиричном. Карверова прича о неопростивој бизарности туђе среће Данице Вукићевић је полазна тачка за поигравање идентитетским мерилима и вредностима: „Поклањамо им пажњу, развијамо гостопримство као Тору, и читамо складно.” У причи се даље развезује могућност двоструке наратије, јер се откривају различити интереси приповедача и њеног текста: мора се, између свега осталог, проговорити о породици, о сталној борби за доминацију, о понављаним ритуалима ривалитета кћери и мајки, о наученим стереотипима који су пригрљени као да су непобитне истине, о унапред демаскираној театралности идентитетских улога. Све се да сажети у једној реченици која удружује репортажу и дијагнозу: „Мајка се детету обраћа усплахирено, театрално и с вишком речи (МИ те волимо, ти имаш плаве очи, као да навија, навијена, као да је усплахирена комшиница у посети и ласка службено), прилазећи као мачка сланини... док се неко други сладио материнством.” Даница Вукићевић истовремено искушава језик као песникиња, подлежући заводничком шарму хомофоније (навијати и бити навијен), и дефинише лавиринте породичних односа као аналитичар и истраживач, претварајући родне и генерацијске конфликте у басну, служећи се сликама хране и прождирања да би мајчинством маркирану посесивност предочила као лов на плен и као тријумф грабежљивости.

Бирајући кратку причу као „форму без форме”, Даница Вукићевић бира и свет брижљиво одабраног али речитог минимума слика и појмова који се *заљудујуће разлисћавају*. Метафора минимума би могла, и морала, да се примени на жанровску матрицу кратке приче чак и онда кад се у њој крије експлозивно пуњење: у краткој причи све мора бити чисто и јасно, у малим дозама и на малом простору, што не значи да наратива и њено значење неће изненада букнути као пожар, или као екцем.

Начело брижљивог бирања и селективности наративног представљања неминовно је опште начело кратке приче ако она жели да сачува своју самобитност, уз ризик да ће тако исувише добро сакрити арсенал бираног оружја. Неопходно је ригорозно просејавање приповедне грађе, али зато, у погледу форме, кратка прича може бити све што њени творци пожелеле да она буде: и скица без заплета, и песма у прози, и мини-есеј; и псеудоидила и оруђе педагогије страха; шта год, само да буде бескрајно флексибилна, да буде препуна тајни и изненађења и самим тим неухватљива. Кратка прича је или савршенство реторике, или упечатљива слика искуства, у најсрећнијим случајевима обоје у исти мах. Приче Данице Вукићевић су дирљиво верне идеалу да кратка прича може бити фељтонистичка форма а да не изгуби свест о формалном експерименту, идеалу који је у српској краткој прози озаконио Слободан Тишма, са нехотичном идејом да ти наративи могу да обављају и једну друштвену функцију: да подсећају на све ликове и стратегије заборављене и занемарене у атмосфери језичког и културног монизма, да освесте све оне сензибилитете и егзистенције које су се у страху од монистичке стварности повукле у љуштуру горде сувишности.

„Шетала сам замишљајући да сам нечија поцепана мисао, остатак дана...” – ово је само једна од упечатљивих порука, израстак из букета метафора стегнутог у књизи Данице Вукићевић, у галерији женских гласова који понекад одјекују очајем, али много више истинском вером у то да се речи и слике ипак шире као нека добра, благотворна епидемија.

Др Владислава С. ГОРДИЋ ПЕТКОВИЋ

Универзитет у Новом Саду

Филозофски факултет

Одсек за англистику

vladysg@yahoo.com

ПЛУРАЛИЗАМ И ПОЛИМОРФНОСТ САВРЕМЕНЕ СРПСКЕ ПРОЗЕ

Марко Недић, *Повраћац њричи: огледи о савременој српској њрози*, Академска књига, Нови Сад 2017

Не треба посебно наглашавати чињеницу колико је Марко Недић научно допринео расветљавању поетике српске прозе с краја XIX, те целог XX и првих деценија XXI века, јер бројне књиге које је до сада објавио о овој теми сасвим довољно сведоче о његовом познавању ове комплексне материје (поменимо, ради кратког подсећања, само неке од